

Література

1. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги) //США: экономика, политика, идеология. — 1993. — № 11-12.
2. Воронин А.А. Предпринимательская деятельность учреждений профессионального образования. — М.: НИИВО, 2006. — 92 с.
3. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. Монография. — Луганск: Изд-во Восточноукраинского национального университета, 2000. — 315 с.
4. Шаповалова Т.В. Роль образовательного уровня персонала в повышении конкурентоспособности предприятия //Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2003. — № 2 (60). — с. 271-274.
5. Marris R. Economic Growth in Gross Section. — London: Birkbeck College, 2005.

УДК 657

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ ПЛАСТИКОВИМИ КАРТКАМИ: СУЧASNІЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Кандидат економічних наук Карлова І.О.

Проведено дослідження стану ринку пластикових карток в Україні за 2002-2010 роки, визначено основні проблеми його гальмування та запропоновані заходи його ефективного розвитку в сучасних умовах господарювання.

A study on the plastic card market in Ukraine 2002-2010 years, the basic problems of inhibition and its proposed measures for its effective development in the modern business environment.

Постановка проблеми. Колись, на зорі туманного капіталізму в Росії, пластикова картка асоціювалася із стабільністю і достатком. Тепер все зовсім не так — банки навперебій пропонують нам обзавестися пластиковими картками, але ми, пам'ятаючи про те, як «символ респектабельності» міг дуже швидко перетворитися на нікому не потрібний шматочок пластика, не квапимося вірити в те, що «пластикова картка — це надійно, зручно і сучасно». На жаль, розібратися самостійно, читаючи газети і журнали, в тому, в якому стані зараз знаходиться ринок пластикових карток, його недоліки, яка пластикова картка Вам потрібна, практично неможливо. Окрім цього, абсолютно нереально обзвонити півсотні банків міста з тим, щоб з'ясувати і розібратися, у кого вигідніші тарифи на обслуговування і яка все-таки картка лічить для кожного конкретного випадку. Виходячи з цього дана стаття є актуальною і потребує в майбутньому додаткового доопрацювання.

Аналіз публікацій. Загальні засади емісії та здійснення операцій із їх застосуванням регулюються Законами України «Про Національний банк України» [1], «Про банки і банківську діяльність» [2], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [3], «Положення про впровадження пластикових карток міжнародних платіжних систем у розрахунках за товари, надані послуги та при видачі готівки» [4], «Положення про порядок емісії платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» [5], «Положення про виконання міжбанківських розрахунків через розрахунковий банк за операції, що здійснюються із застосуванням банківських платіжних карток міжнародної платіжної системи VISA International» [6], іншими законодавчими актами України. При написанні роботи були використані матеріали періодичних видань, книжки зарубіжних і вітчизняних авторів. Серед вітчизняних слід відзначити роботи В. Батрименка, М. Безнощенка, О. Береславської, В. Вергуна, А. Голубовича, О. Дзюблюка, М. Дудченка, О. Євнуха, В. Левківського, Ю. Лисенкова, Д. Лук'яненка, З. Луцишина, Б. Луціва, І. Лютого, В. Мазуренка, Ю. Макогона, О. Міримської, В. Міщенка, А. Мороза, В. Новицького, М. Олексієнка, О. Плотникова, А. Поручника, М. Пудовкіна, О. Рогача, М. Савлука, А. Савченка, І. Співака, А. Філіпенка, С. Циганова, С. Цокола, О. Шниркова, С. Якубовського та ін. Суттєвий внесок у розробку цієї проблематики зробили представники економічної наукової школи інших країн СНД, зокрема Росії. Серед них треба відзначити праці Л. Батракової, М. Грачової, Е. Жукова, А. Киреєва, Л. Красавіної, А. Кузнецової, М. Лаврика, В. Потехіна, В. П'ятакової та ін. Серед зарубіжних вчених слід відзначити таких, як Р. Вілсон, Е. Доллан, Р. Кембелл, Ж. Перар, Е. Рафаель, П. Роуз, Б. Сміт, К. Шміттгофф, Э.Рид, Р.Котлер та ін. Велику частку матеріалів, при

написанні роботи, було використано з офіційного Інтернет-сайту Національного банку України http://www.bank.gov.ua/Pl_syst/index.htm [7].

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження стану карткового ринку України, визначення його проблем та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення сучасного стану ринку платіжних карток в Україні було проаналізовано наступні його показники:

1) кількість банків-членів карткових платіжних систем. У 2002 році їх кількість склала близько 58, а на при кінці 2010 року — вже 140 (кількість зросла майже у 3 рази);

2) кількість держателів платіжних карток. Проведені дослідження ринку послуг розрахунково-касового обслуговування клієнтів з застосуванням карткових технологій в Україні показали, що за останні 8 років обсяги ринку банківських карткових послуг зросли більш ніж в 12 разів (з 3,2 млн. держателів платіжних карток у 2002 році до 39,9 млн. держателів платіжних карток в кінці 2010 року);

3) кількість емітованих банком платіжних карток, за якими була здійснена хоча б одна видаткова операція впродовж дванадцяти останніх місяців склала у 3 кварталі 2010 року — 28,8 млн. шт. (майже у 8 разів цей показник перевищує аналогічний у 2002 році). Детальний аналіз кількості карток проводився за допомогою наступних класифікаційних ознак:

а) за видами носіїв інформації — з магнітною смugoю — 26,9 млн. шт. (94%), з магнітною смugoю та чипом — 559 тис. шт. (2%), з чипом — 1,2 млн. шт. (5%), для розрахунків у мережі Інтернет — 96 тис. шт. (0,1%). Починаючи з 2002 року поступово зростає кількість карток з магнітною смugoю та з чипом, кількість інших видів — зменшується (рис.1);

б) за платіжною схемою — з дебетовою функцією — 23,5 млн. шт. (81,7%). Серед карток найбільш розповсюдженими виявилися VISA Electron, Maestro. З кредитовою функцією — 5,3 млн. шт. (18,3%).

Рис. 1. Види платіжних карток, які емітовані українськими банками станом на 01.10.2010 р., тис. шт.

До кінця 2008 року всі ці картки мали тенденцію до збільшення, а з 2009 року, навпаки, до зменшення. Серед карток виявилися найбільш розповсюдженими VISA (Classic, Gold, Business), Master Card (Mass, Gold, Business);

в) за типами держателів — корпоративні — 334 тис. шт. (1,2%), особисті — 28,5 млн. шт. (98,5%), до кінця 2008 року їх кількість збільшується, а потім, до кінця 2010 року зменшується;

г) за типами фінансових операцій — з функцією видачі готівки — 891 тис. шт. (3,1%), з функцією платежів та видачі готівки — 27,9 млн. шт. (97%), з функцією платежів без видачі готівки — 15 тис. шт. (0,1%). До 2008 року збільшується їх кількість, а потім, до кінця 2010 року — зменшується (рис.2);

д) з функцією електронних грошей — 26 тис. шт. (0,1%) від загальної кількості платіжних карток, емітованих українськими банками. З'явились вони у офіційних виданнях на початку 2009 року (55 тис. шт.).

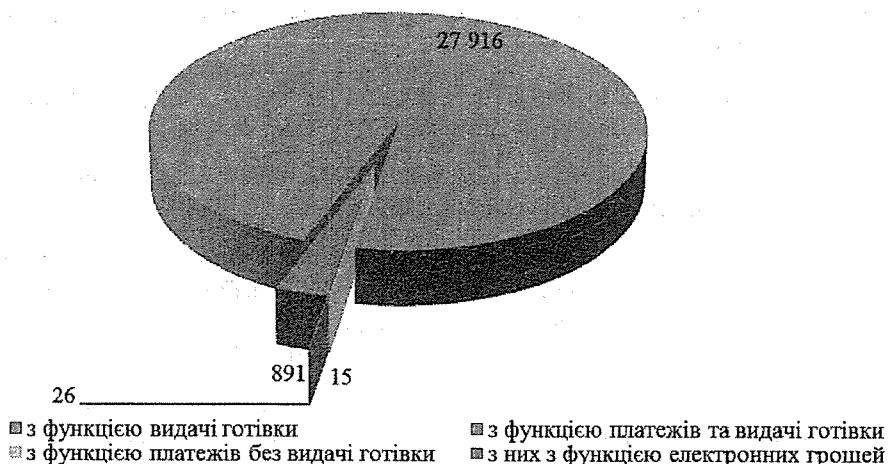

Рис. 2. Платіжні картки за типами фінансових операцій станом на 01.10.2010 р., тис. шт.

Протягом наступного року їх кількість поступово збільшувалася, а ось вже починаючи з липня 2010 року їх кількість зменшилась майже у 4 рази;

- 4) кількість емітованих банком платіжних карток, термін дії яких не закінчився у 2010 році склала 45,9 млн. шт.;
- 4) за територією, яку охоплює платіжна картка — глобальні (міжнародні), регіональні, локальні. Серед міжнародних платіжних систем на Україні найбільш поширеними виявилися картки VISA International. Тільки такі міжнародні картки випускають на сьогоднішній день 60 банків серед 140 офіційно зареєстрованих. На другому місці стоять картки MasterCard International. Тільки їх випускають 27 банків. Далі йдуть картки American Express та Юнион Кард. Їх випускають по одному банку. Деякі банки мають право випускати декілька видів міжнародних карток. Так, VISA International та MasterCard International випускають 35 банків, VISA International та American Express — 2 банки, VISA International та Юнион Кард — 1 банк. Три види карток (VISA International, MasterCard International та American Express — випускають 12 банків (ВАТ «РОДОВІД БАНК», ВАТ «Укрексімбанк», АКБ «Правекс-банк», ПриватБанк, АБ «Діамантбанк», ЗАТ «ОТП Банк», ВАТ ВТБ Банк, ПАТ «АКТАБАНК», АБ «Укргазбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УкрСиббанк», ПАТ «Кредитпромбанк»). VISA International, MasterCard International та Золота Корона випускають 2 банки (АТ «ІНДЕКС-БАНК», АКБ «ІМЕКСБАНК»). І, нарешті, чотири види карток (VISA International, MasterCard International, American Express та Юнион Кард) випускає лише 1 банк — ВАТ КБ «Надра».
- 5) кількість одиниць інфраструктури обслуговування. Банкомати збільшилися більш ніж в 16 разів, терминали — у 7. Кількість імпринтерів навпаки зменшилася з 27,1 млн. шт. до 15,7 млн. шт. Це говорить про поступову насиченість ринку засобами обслуговування електронних платежів;
- 6) обсяг банківських операцій з використанням платіжних карток. До 2008 року порівняно з 2002 роком спостерігалася тенденція зростання. За цей період вони збільшилися більш ніж у 18 разів (з 20 млрд. грн. до 372 млрд. грн.). Починаючи з 2009 року спостерігається зменшення сум операцій (у 2009 році вони склали 353 млрд. грн., а на при кінці 2010 року — 118 млрд. грн., тобто більш ніж у 3 рази);
- 7) кількість банківських операцій. Цікавим є те, що кількість операцій з отриманням готівки зменшується більш значними темпами ніж операції безготівкові. Так, у 2002 році було здійснено 6 безготівкових операцій і 68 — з отриманням готівки. До 2008 року кількість операцій з готівкою збільшилася у 8 разів, безготівкові — у 11. З 2009 року відбувається скорочення операцій — на при кінці 2010 року кількість готівкових операцій скоротилася майже у 4 рази, а кількість безготівкових — тільки на половину;
- 8) кількість платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування в розрізі банків-членів платіжної системи України. Всього, як вже зазначалося вище, кількість банків на кінець 2010 року склала 140 одиниць. Дали згоду на опублікування лише 130 банків. Провівши рейтинговий аналіз щодо їхніх показників ми виділили лише з них лише 13 (рис.3);

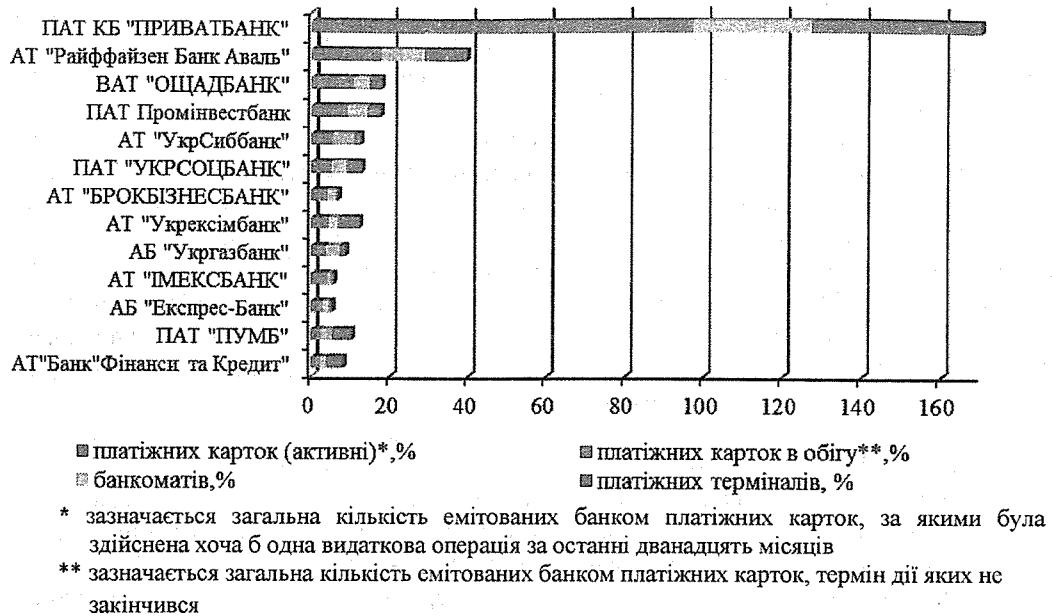

Рис. 3. Рейтинговий аналіз ринкової частки банків-лідерів-членів платіжних систем за кількістю платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування станом на 01.10.2010 р., %

Цими банками кількість випущених активних платіжних карток складає 24,8 млн. шт. (86% ринку), платіжних карток в обігу — 37,7 млн. шт. (82% ринку), кількість розміщених банкоматів близько 13 тис. шт. (74% ринку), кількість розміщених платіжних терміналів — приблизно 90 тис. шт. (84% ринку). Лідером по цих показниках є ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Він займає першу рейтингову позицію серед усіх інших банків;

9) кількість платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування в обласному розрізі України. Всього станом на 01.10.2010 р. на Україні налічується 24 області, а також Автономна Республіка Крим, м. Київ та Севастополь. Провівши рейтинговий аналіз вище наведених показників було виділено лише 8 областей і два міста (рис.4). Цими областями і містами було випущено платіжних карток близько 65%, кількість карток в обігу — 70%, кількість розміщених банкоматів та платіжних терміналів, відповідно, 65% та 67%. Найбільшими лідерами виявились Дніпропетровська область, місто Київ та Донецька область.

Рис. 4. Рейтинговий аналіз ринкової частки областей України за кількістю платіжних карток та інфраструктури їх обслуговування станом на 01.10.2010 р., %

Висновки. Як бачимо, з вище наведеного аналізу показників сучасного стану ринку платіжних карток в Україні за 2002 — 2010 роки кількість банків-членів карткових платіжних до середини 2009 року зростала (у 2,5 рази), а потім, до 2010 року мала тенденцію до спаду (на 5%), кількість держателів платіжних карток зросла більш ніж в 12 разів, кількість емітованих банком платіжних карток, за якими була здійснена

на хоча б одна видаткова операція у 2008 році порівняно з 2002 роком збільшилася більш ніж у 11 разів, потім спостерігається тенденція до спаду «у 1,5 рази у 2010 році». Лідерами емісії карток виявилися ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ВАТ «Ощадбанк», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «КкрСиб-банк», ПАТ «Укросцбанк», АТ «Укrexімбанк», ПАТ «ПУМБ», АТ «Банк Фінанси та Кредит» та АБ «Украгазбанк». Найбільше карток було випущено у Дніпропетровській та Донецькій областях, а також в місті Києві. За видами носіїв інформації найпоширенішими видалися картки з магнітною смugoю (тримають 94% держателів), з дебетовою функцією (81,7%), особисті (98,5%), з функцією платежів та видачі готівки (97%). До 2008 року їх кількість мала стійку тенденцію до зростання, а вже починаючи з 2009 року навпаки — до падіння. Обсяг банківських операцій з використанням платіжних карток у 2008 році порівняно з 2002 роком збільшився у 18 разів, а у 2010 році, навпаки, зменшився більш ніж у 3 рази. Це відбулося в основному за рахунок зменшення кількості готівкових операцій, у 2010 році порівняно з 2008 роком їх кількість зменшилась майже у 4 рази, кількість безготівкових зменшилась лише на половину. Серед міжнародних платіжних карток в Україні найбільш поширеними виявилися картки VISA International та MasterCard International. Три види карток (VISA International, MasterCard International та American Express випускають 12 банків: ВАТ «РОДОВІД БАНК», ВАТ «Укrexімбанк», АКБ «Правекс-банк», ПриватБанк, АБ «Діамантбанк», ЗАТ «ОТП Банк», ВАТ ВТБ Банк, ПАТ «АКТАБАНК», АБ «Укргазбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «УкСиббанк», ПАТ «Кредитпромбанк»). VISA International, MasterCard International та Золота Корона випускають 2 банки: АТ «ІНДЕКС-БАНК», АКБ «ІМЕКСБАНК». Кількість розміщених банкоматів збільшилась більш ніж в 16 разів, терміналів у 7 разів, імпринтерів зменшилася майже у 2 рази.

Проведений аналіз дає зрозуміти, що в умовах сьогоденної фінансової кризи в Україні відбувається гальмування розвитку ринку пластикових карток. Це пояснюється, перш за все, скороченням торговельних операцій, законодавчою неврегульованістю операцій із платіжними картами (робота в мережі Інтернет, кримінальна відповідальність за крадіжки через Інтернет, банкомати, використання підроблених карт), недостатньою розвинутістю інфраструктури ринку (банкомати — повільна окупність, технічна невідповідність сучасним вимогам, термінали — незацікавленість торгових точок в установленні, насторожене ставлення до безготівкової форми розрахунків), несумлінною конкуренцією (особливо тарифною політикою) з боку деяких банків, несумлінністю власників карт, які здійснюють численні трансакції на суми нижче лімітів авторизації, неякісний зв'язок і обмежені можливості авторизаційних центрів (слабке програмне забезпечення банкоматів), блокування і зникнення грошей. Як наслідок, банківські фахівці 70-80% свого робочого часу витрачають на те, щоб вирішувати спірні ситуації, пов'язані з помилковим блокуванням рахунків клієнтів. Відсутність уніфікованого підходу до відносин з банками-агентами призводить до різного тлумачення банками однакових положень. Так, деякі банки-агенти або не укладають договорів з клієнтами, або в договірі відсутні обов'язкові пункти, що регламентують взаємовідносини між сторонами. Це спричиняє виникнення проблем правового характеру при проведенні операцій по картах.

Для ефективного використання можливостей ринку пластикових карт, формування сприятливих умов розвитку його інфраструктури необхідно:

«прийняти доповнення до Кримінального кодексу, що містять опис злочинів у сфері використання банківських пластикових карт і міру покарання за них;

«створити відповідні підрозділи для розслідування злочинів стосовно пластикових карт, служб для екстремного затримання шахрайів за дзвінком з банку або торгової точки;

«внести доповнення (zmіни) до чинних законодавчих і нормативних документів з урахуванням Положення НБУ «Про порядок емісії платіжних карт і здійснення операцій з їх використанням»: до Закону про патентування «скоригувати пункт про необхідність оплати торгового патенту підприємствами, що приймають до оплати карти і при цьому не є роздрібом (оптові бази, заводи, театри, вузи і т.д.); до Інструкції митних органів «розв'яснення про відсутність вимог до декларування карт, оскільки вони не є валютною цінністю; доопрацювати існуючі і розробити нові нормативні акти, що регламентують порядок ведення бізнесу в електронному середовищі»;

— прийняти Закон «Про цифровий підпис»;

— запровадити загальнонаціональний моніторинг шахрайських операцій;

— забезпечити поетапний перехід на виплату заробітної плати за пластиковими картами: I етап — державним службовцям; II етап — усім іншим працівникам;

— великим банкам спільно із середніми і малими банками активізувати взаємодію щодо впровадження зарплатних проектів і технологій КЕШ-терміналів.

Реалізація наведених вище заходів, проведення узгодженого політики між НБУ, АУБ, ДПАУ, органами виконавчої та законодавчої влади дозволить сформувати ефективну систему взаємодії між ними, активно розвивати банківську систему України і відповідно створити сприятливі умови для стабілізації економіки України в цілому.

Література

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. №679-XIV.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121-III.
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. №2346- III.
4. Положення №37 — Положення про впровадження пластикових карток міжнародних платіжних систем у розрахунках за товари, надані послуги та при видачі готівки, затверджене постановою Правління НБУ від 24.02.1997 р. N 37.
5. Положення №223 — Положення про порядок ємісії платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням, затверджене постановою Правління НБУ від 30.04.2010 № 223.
6. Положення №490 — Положення про виконання міжбанківських розрахунків через розрахунковий банк за операції, що здійснюються із застосуванням банківських платіжних карток міжнародної платіжної системи VISA International, затверджене постановою Правління НБУ від 20.11.98 р. N 490.
7. Пиріг С. О. Платіжні системи: навчальний посібник / С. О. Пиріг; Мін-во освіти і науки України, Луцький держ. техн. ун-т. — К.: ЦУЛ, 2008. — 240с.
8. http://www.bank.gov.ua/Pl_syst/index.htm — Офіційний Інтернет-сайт Національного банку України, 2010

УДК 656.13

ПРИНЦИПИ СИСТЕМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ПРОЕКТІВ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Кандидат економічних наук Карпенко О.А.

В статті проведено дослідження існуючих підходів до використання принципів системної інженерії при розробці проектів управління логістичними системами.

In articles are carried out research of existing approaches to use of principles of system engineering by development of project management of logistic systems.

Постановка проблеми дослідження. Існує думка, що системна інженерія це лише одна з мов програмування інформаційних систем. Можливо ця обмеженість виникла тільки за рахунок того, що більшість інженерів обирає лише певний метод з загальної методологічної сукупності системної інженерії. Менеджери та економісти навпаки порівнюють системну інженерію з поняттям «промислової інженерії», яка в свою чергу також представляє методологічну сукупність принципів та методів для опису економічних моделей. Спеціалісти нарікають, що це давно відома методологічна база, а за рахунок «модного» використання системного підходу, нарешті, об'єднали всі різноманітні поняття в єдине.

Точно віднести системну інженерію не можливо лише тільки до мови, бо мова — це лише інструмент. Також, неможна системну інженерію відносити й до промислової інженерії, так як спектр дій методологічної бази значно ширший ніж «оптимізаційні моделі» промислової інженерії.

Щодо реалізації логістичних проектів на базі застосування даної методології, то існує багато протиріч. Однак, основні два компоненти є ніщо інше як предмет дослідження системної інженерії: проект та бізнес процеси у системі (логістичній).

Так, існують певні проблеми, такі як складність методологічних аспектів системної інженерії, недостатність дослідженість даної науки. Однак, використання системної інженерії покликано на вирішення певних проблем які виникають у процесі проектування логістичних систем, таких як, звільнення від обмеженності методів проектного аналізу та економіко-математичного моделювання; вдосконалення процесу комунікації між учасниками проекту а також, одночасне розроблення інформаційної унікальної платформи щодо певної логістичної системи.

Розробкою даного питання займається багато вітчизняних та іноземних науковців та практиків [1-3].